

HEM VISQUIT MOLT MÉS TEMPS AMB DEESSA QUE NO PAS AMB DÉU

ARQUEOLOGIA DE LA DEESSA I DE LA RELIGIOSITAT

JOSÉ MARÍA VIGIL

Panamà, Panamà

Història de l'evolució de la nostra religiositat

Fins fa uns cent anys els pobles d'Occident hem pensat que el món tenia uns 6.000 anys, els que relata la Bíblia. Ho han cregut científics tan grans i recents com Newton i Kepler. Avui sabem que són 13.730 milions d'anys.

En el camp de la història solem pensar que aquesta va començar amb Sumer, Mesopotàmia i Egipte, fa uns 5.500 anys. Tot allò anterior quedaria en la nit dels temps, sense valor per a nosaltres...

Òbviament, el 'testimoni' de la Bíblia es remunta només fins a aquestes dates; no ens diu res sobre allò anterior; el més antic de la Bíblia sorgeix ja força després del canvi radical de mentalitat que la revolució agrària va provocar en la humanitat, i que a més va esborrar la memòria anterior. Per això, allò que la ciència avui ens descobreix d'abans d'aquella època ens resulta molt valuós, perquè és un passat humà que ens pot dir molt de les nostres arrels espirituals.

Efectivament, allò que l'antropologia cultural i l'arqueologia han descobert respecte de la religiositat humana del temps del Paleolític (coneixem més o menys fins fa 70.000 anys) és també la nostra "història sagrada", que, sens dubte, no pot deixar d'estar present en el més profund del nostre subconscient col·lectiu, en la nostra psique humana.

Uns quants mil·lennis abans que apareguin Sumer i Egipte descobrim un ésser humà paleolític amb una religiositat molt diferent a la que coneixem dels pobles posteriors. Es tracta d'una religiositat presidida per la veneració de la natura concebuda vagament com a Gran Deessa Mare, font de fecunditat i de vida, a la qual els humans se senten profundament vinculats. No hi ha déus tribals, identitaris, de cada poble, sinó una 'divinitat' femenina, materna, provident, que és representada universalment en estatuetses d'una dona, mare, fins i tot en l'acte de parir o d'al·leitar. Desenes de milers d'aquestes estatuetses testimonien la universalitat d'aquesta visió

religiosa assentada sens dubte com un arquetip en l'instint religiós d'aquells grups humans.

És la Terra, la natura, sentida i considerada com a divina, femenina i materna, que tant dóna la vida com ens acull en el seu si amb la mort, i que se'ns revela com a 'transcendent', però no pas cap a fora o cap un més enllà del món, d'ella mateixa, sinó cap a dins, cap al mateix misteri interior de la realitat còsmica.

Aquesta religiositat paleolítica preagrària no la descobrim pas avui com a peculiaritat d'alguns llocs concrets, sinó com un (primer?) estadi de la religiositat humana que s'ha produït en tota l'extensió actualment atribuïda a la humanitat prehistòrica: a les cultures indígenes, autòctones, originàries, abans de ser afectades per la revolució agrària i la seva consegüent revolució urbana. Encara avui, a tots els continents s'hi poden trobar grups humans i pobles indígenes que van quedar al marge de la revolució agrària i van conservar aquesta religiositat humana originària. Doncs bé: en aquesta espiritualitat centrada en una naturalesa divina i materna hem viscut molt més temps que el que ha passat des que la vam abandonar. Podríem dir gràficament que hem passat molt més temps amb deessa que no pas amb déu.

Un dels llocs actualment més documentats al respecte és l'Antiga Europa, posat al descobert per l'arqueòloga Marija Gimbutas, que va treure a la llum innombrables jaciments arqueològics en aquesta àrea, que evidencien la línia matrilineal de les civilitzacions a les quals pertanyen, l'absència de vestigis militars, sense murs de defensa, sense guerres ni conflictes, amb notable equitat entre les classes socials, pròsperes en l'art, i sempre amb aquesta religiositat centrada en la naturalesa divina i 'immanent'. Anatòlia, Creta, Macedònia, l'Est d'Europa Central... testimonien aquesta llarga època civilitzacional caracteritzada per aquesta mena de religiositat. És una zona exhaustivament estudiada, que no sembla

pas ser una singularitat o excepció, sinó que, ben al contrari, sembla mostrar una estructura comuna de la religiositat humana, que es va conservar a tots els llocs que han quedat lluny de la revolució agrària, tant a Amèrica com a Àfrica i Àsia.

Què ens va fer canviar? On vam equivocar-nos?

Són diversos els factors que possiblement van influir en la nostra evolució i ens van desviar.

Potser el primer sigui el descobriment del conreu de la terra. En comptes de caçar, seguint els animals en les seves migracions, i de recollir fruits de manera itinerant, vam aprendre a conrear i domesticar les plantes que necessitàvem per alimentar-nos. Vam deixar de ser nòmades i vam esdevenir sedentaris, vinculant-nos a la terra que vam començar a treballar.

Això va comportar una altra profunda transformació: vam deixar de viure en manades o bandes i ens vam assentar en aldees, que amb l'èxit de l'acumulació d'excedents agraris, ben aviat esdevingueren ciutats, i després ciutats-estat, moltes de les quals van acabar encapçalant petits i grans imperis. Va ser la revolució urbana. Estàvem passant a viure en societat, el que segons els antropòlegs va ser probablement el trauma més difícil que hem afrontat com a espècie: ens vam haver de reinventar. Per primera vegada, vam haver d'ordenar la convivència per passar a ser una societat, creant el dret per regular la propietat, la família, l'autoritat... Doncs bé, tota aquesta complexa organització la vam fer de fet amb les religions, que van aparèixer precisament aleshores; la religiositat de la gran deessa mare potser es va veure desbordada per la revolució urbana.

Un tercer factor, decisiu, i no obstant tingut en ben poca consideració va ser el fenomen de les invasions àries i semites, que es van produir, provinents del sud-est asiàtic i dels deserts sirians i àrabs (anomenades "indoeuropees"), en tres tongades, a partir del 4.500 aC. Les invasions dels aris de les estepes del Sud de Sibèria havien adoptat l'agricultura i la ramaderia, i havien domesticat el cavall; en un moment determinat, es llancen a la conquesta de noves terres, animats per una espiritualitat guerrera i dominadora, abassegadora, destruint i imposant la seva nova visió religiosa d'un Déu transcendent, separat de la natura i dominador de la mateixa, guerrer, i sobretot masculí, servit per

sacerdots i autoritats masculines.

Tres van ser les tongades de les invasions a partir del 4.500 aC., les dels kurgans i els aris pel nord del Caucas, la dels semites pel sud, pels deserts sirians i àrabs. Els experts antropòlegs consideren que el testimoni de la espiritualitat guerrera que aquests invasors van imposar a sang i foc ens ha arribat tant per la literatura grega com per l'Antic Testament. La Bíblia jueva –com les altres religions de l'època– sorgeix ja dins d'aquesta nova etapa espiritual humana de les religions tribals, guerreres, de conquesta, amb déus ara masculins, i "espirituals" (esperits separats de la natura), i amb una visió de la natura desposseïda de tota misteriositat, com una natura "fabricada" per Déu, merament material, com una acumulació de recursos a disposició dels humans. Aquesta nova comprensió de Déu pròpia de la revolució agrària i urbana, va calar tan profundament, que va esborrar de la memòria col·lectiva qualsevol rastre de l'anterior etapa espiritual, passant a ser tinguda com la primària i original. Avui sabem bé que no ho és pas.

Qüestions obertes

Actualment la ciència ens assegura que la vivència espiritual primitiva que la Bíblia recull no és pas la nostra primera etapa religiosa humana, sinó que abans n'hem viscut una altra d'anterior, molt diferent, i molt integrada amb la Terra; una religiositat que, d'haver perdurat, no ens hagués dut al col·lapse ecològic actual. Això canvia els nostres supòsits. I la constatació que durant la major part d'aquell nostre passat remot ens hem relacionat amb la dimensió transcendent d'una manera encarnada en la natura, percebent-la femeninament com a Mare nutricia, provident i acollidora, no és pas una curiositat científica, ni una dada irrellevant menyspreable per haver sigut ja oblidada de la memòria col·lectiva ancestral, sinó que desafia el nostre axioma modern de la masculinitat i l'espiritualitat del Déu-*theos*, l'"ens" en què de fet imagem dipositada i personificada la dimensió divina de (tota) la realitat. Fins i tot en aquesta zona més fonda de la religiositat humana, les dimensions masculina i femenina incideixen decisivament en la manera d'entendre, encarar i vivenciar tant la realitat del món com a nosaltres mateixos. □